

‘La Bonne’ o com trans-mutar de la gestió a la gestació cultural

quaderndelesidees.press/la-bonne-o-com-trans-mutar-de-la-gestio-a-la-gestacio-cultural/

October 5, 2015

Imatge: L'equip de la Bonne, format per un conjunt de dones de perfils i orígens diversos, el Nadal passat.

Quan em va arribar la proposta de la Maia Creus de participar en aquest número de *Quadern* dedicat a una reflexió crítica sobre les relacions entre acció cultural, indústria i administració pública i, en paraules de la mateixa Maia, fer-ho des de «l'exemplaritat en femení» aplicada a la forma de gestió i relació inventada des del centre cultural **La Bonne**, vaig tenir una doble sensació. D'una banda, il·lusió pel fet que se'ns demanés d'escriure sobre les nostres experiències en relació amb aquest centre cultural històric, i, de l'altra, el dubte de fins a quin punt seria capaç de posar paraules a allò que estem vivint. La proposta de la Maia es convertia, doncs, en un repte i una oportunitat per començar a explicar i a explicar-nos el que hem estat fent, ja que en el tràfec de la pràctica i la supervivència, com sol passar, no hem tingut gaire temps per a la narrativa.

Amb aquesta inquietud, vaig demanar consell a l'Aida Sanchez de Serdio, amiga i companya de la Bonne i, també, un referent per a mi pel que fa al treball cultural i la forma per saber enfocar-ho. Tot esperant-ne consells de caràcter més acadèmic, ella em va sorprendre amb un «explica'ns una història, explica'ns la teva història sobre la Bonne, a mi és el que em vindria de gust llegir en aquests moments». Per això el següent text no pretén ser recepta, ni exemple de res, sinó senzillament una visió personal d'experiències viscudes durant aquests anys, però amb limitacions, ja que, tal com diria Clarice Lispector, no puc expressar-me en paraules perquè el que sento no és traduïble.

Per entendre la dimensió del que vull compartir, descriuré breument el context. El Centre de Cultura de Dones Francesca Bonnemaison neix el 2003, després que culminés amb èxit la reivindicació del moviment de dones perquè l'edifici situat al carrer Sant Pere més baix número 7, retornés als seus objectius inicials com a espai de formació per a les dones, tal com havia previst la seva fundadora Francesca Bonnemaison, qui l'havia construït el 1909 per ser la seu de la Biblioteca Popular de la Dona i l'Institut de Cultura Popular. El Centre de Cultura neix, doncs, en temps de bonança pel que fa als recursos públics destinats a la cultura. En aquest marc, quan l'equip responsable actual arribem l'any 2012, ens trobem amb una realitat inhòspita per molts motius, entre els quals, el desgast de les pròpies dinàmiques del projecte, però també perquè fou just en el moment en què s'inicià la devastació del sector cultural al nostre país.

Imatge: L'artista Esther Ferrer durant la realització d'una performance al Cara a Cara 2015. Denys Blacker ©

El nostre aterratge es produeix en un moment complex però, afortunadament, ens trobem amb un conjunt de dones artistes, cineastes, treballadores culturals, dones immigrades, militants de causes perdudes diverses, és a dir, dones entrenades en el fer molt amb pocs recursos (la qual cosa, en algun moment, potser valdria la pena analitzar què té d'atzarós o de pervers). Des del primer moment ens vàrem enfrontar amb una retallada del 90% del pressupost anual en un projecte que depenia al 100% de subvencions públiques. Sota la coartada de la crisi, la cultura no era prioritat, i la cultura de les dones encara menys.

Això ens va portar a haver d'enfrontar moltes coses impensables per totes nosaltres, com ara haver d'encarar un ERO i, alhora, crear un equip integrat per voluntàries i treballadores culturals *freelance* (eufemismes dels temps de precarietat que corren). Tot i aquest escenari devastador, vam decidir no entrar en la dinàmica de la queixa i la misèria, sinó obrir la casa de bat a bat, sabent que soles no ens en sortiríem. La nostra opció fou convocar totes les sòcies i les entitats culturals i socials amigues a fer unes jornades de portes obertes, durant les quals, en un acte no només simbòlic sinó performatiu, vam rebatejar el Centre Cultural de Dones Francesca Bonnemaison amb el nom popular inventat des del carrer, *la Bonne*, perquè volíem que el carrer entrés al Centre Cultural.

Si tenim present que *bonne* vol dir criada en francès, el fet de rebatejar l'històric centre cultural com a casa de «les cuidadores o treballadores de la llar», és un acte rebel en el sentit de dotar d'autoritat a un dels sectors femenins que més paradoxes ha generat en ser analitzat per certes narratives feministes. Tot i això, quan vam passar de dir-nos Centre de Cultura de Dones Francesca Bonnemaïson a, simplement, La Bonne, encara no érem prou conscients de l'encert del nostre bateig *queer*.

En consonància amb els nous horitzons i perspectives vàrem decidir, també, renovar la imatge del logotip. El nou símbol és la imatge d'una astronauta amb escafandre disposada a explorar nous espais, els més llunyans i galàctics; els més profunds i abissals possible, però alhora dotada del seu propi oxigen i, per tant, autònoma. Just a l'inici d'aquesta nostra travessia ens arriben les paraules encoratjadores d'una de les fundadores del grup de recerca Duoda (UB), Milagros Rivera Garretas. «Ayer, 23 de marzo de 2012, pasé por la experiencia (inesperada aunque, si acudí a la llamada, sería por algo) de disolución de un lenguaje y de una economía que llevaban unos doscientos cincuenta años dominando las interpretaciones de la vida en nuestro mundo occidental: el lenguaje y la economía de la miseria femenina. No se dijo nada de particular ni pasó nada extraordinario: simplemente ocurrió que ninguna de las que estábamos allí sintió que le faltara nada ni que tuviera que adecuarse a nada. De todo eso que se decía antes que carecíamos las mujeres, no quedaba ni rastro, y los espacios, casi vacíos, se llenaron de expresiones de la excelencia femenina y del placer de ser mujer. Fue una de esas ocasiones en las que una cae en la cuenta de que aquello por lo que luchó no se presenta necesariamente con el aspecto que ella había imaginado, y le cuesta reconocerlo. Lo experimenté en la Jornada participativa celebrada en el Centre de Cultura de Dones Francesca Bonnemaïson (CCDFB) de Barcelona. Las organizadoras que hablaron (pues había otras), Marta Vergonyós, Anna Sanmartí y Norma Falconi, explicaron en La Cuina, sin carisma ni cantinela alguna, que nos habían convocado para que dijéramos qué y cómo queríamos que fuera la nueva Bonnemaïson, que ellas llaman y querrían que sea La Bonne, por lo de buena (buena casa) y, quizás, también, por lo de la relación de servicio sin la que no hay casa, como recuerdan (de otras épocas) las *chambres de bonne* de algunas buhardillas antiguas de Francia y Bélgica. Casi nada. Mis gracias a La Bonne. Fue emocionante el pasar de la reivindicación a la expresión, sin avisos, sin permisos, sin antinomias, sin discursos, sin estímulos, sin red. Sencillamente, el trabajo del ser» (**article complet**).

De l'adversitat, fer-ne virtut

En aquest sentit, per a mi personalment, com a artista i treballadora cultural –i penso que també per a moltes de les companyes de l'equip acostumades a bregar amb la falta de recursos convivint amb les grans quimeres– la solució va passar en gran part per concebre La Bonne com una obra de creació en si mateixa, com un documental de grans continguts i amb baix pressupost, i així anar enfrontant totes les seves fases a mesura que s'han anat donant. Conscients de la falta de recursos, ens hem amarats d'entusiasme i hem convertit La Bonne en un espai de trobada, intercanvi i creació de projectes culturals feministes centrats en tres àmbits: els audiovisuals, la *performance* i el que anomenem viver de projectes.

Passo ara a posar alguns casos concrets de com aquest nou escenari va modificar per bé i per mal el projecte de l'antic Centre de Cultura. Poso com a primer exemple el que va ser el talismà durant deu anys, el Taller de Documental Creatiu, que ràpidament va esdevenir inviable davant les primeres retallades. No obstant això, vam decidir tirar-lo endavant a través d'un *crowdfunding*, però sobretot, amb l'esforç personal de tot l'equip i l'inici d'una estreta col·laboració amb la Mostra de Films de Dones, amb qui, d'aleshores ençà, sumem i compartim recursos.

Un altre exemple de com de l'adversitat n'hem hagut de fer virtut, focalitzat en l'àmbit de les pràctiques artístiques contemporànies, fou la decisió de limitar-nos en l'àmbit de la *performance* tot sumant i compartint recursos en col·laboració amb altres entitats com Gresol Art, el Festival Fem, la Fundació Tàpies i l'espai Bòlit. D'aquesta manera s'ha pogut fer realitat el programa CARA a CARA, en què s'ha comptat amb la presència d'artistes de referència com Esther Ferrer, Concha Jerez o Fina Miralles, entre moltes d'altres, alhora que empeníem iniciatives per a les joves artistes emergents. I tot això, gràcies a la generositat concreta de moltes de les gestores culturals a càrrec d'aquestes organitzacions o de les mateixes artistes.

Un altre repte fou obrir el Centre de Cultura al carrer, fer-ne una casa on acollir en residència diferents iniciatives i grups d'artistes com ara Les Salonnières, o Marinah en l'àmbit de la música, que han anat esdevenint part de la comunitat. Un element que ha esdevingut clau en tot aquest procés ha estat la manera de repensar el nostre ecosistema per generar un espai de confort i de relació amb altres projectes afins. En aquest sentit, la política administrativa de La Bonne ha estat guiada per un desig: fer casa, fer llar a través de la pràctica relacional. Sumar recursos i pensar projectes de creació en comú amb les múltiples entitats que conviuen al nostre espai, com és ara Duoda o el col·lectiu Tamaia, que atén dones que pateixen violència masclista, o el grup Cultura Trans que ha creat l'espai d'acollida Trans.

Imatge: Performance sonora al voltant dels treballs domèstics i les cures amb les dones de Sindillar, dins de Migròctones 2014, englobat en el projecte Madremanya.

Un cas singular ha estat la trobada de La Bonne amb Sindillar, el Sindicat de Treballadores de la Llar. Vull centrar-me ara en aquest darrer col·lectiu. Va ser una premonició (el procés que hem viscut n'està ple) el fet d'anomenar-nos «La Bonne», és a dir, treballadora de la llar? El temps ens permet suposar-ho, atès que avui tenim el privilegi de veure néixer dins del nostre espai el Sindicat de Treballadores de la Llar Sindillar. Aquest fet no es produeix perquè sí, sinó perquè a la nostra junta directiva hi havia la Norma Falconi, un referent clau en el moviment de les dones immigrades al nostre país. Amb ella vam tenir molt clar des d'un bon inici que, si en els seus principis fundacionals el projecte de Francesca Bonnemaison va posar l'èmfasi en la formació de les dones obreres, nosaltres ara volíem que La Bonne esdevingués un espai on les dones immigrades fossin les protagonistes. Aquesta ha estat una de les grans meravelles que han succeït a La Bonne i que fan del nostre projecte un lloc on conceptes com la interculturalitat ens siguin insuficients. I, alhora, en aquest acte de transmutació és on el nostre equip ha passat de ser un equip de gestió a ser un equip de gestació, perquè estem compromesos amb el temps de cultiu de tot allò que fem. Acollir els projectes i qui els du a terme amb el temps de creixement i la cura que necessiten. Aquest és un tret diferencial; una forma de fer que ens separa de la noció de la cultura de consum ràpid, esgrimida sovint sota el paraigua de les indústries culturals.

De la mà de la convivència amb Sindillar han nascut projectes de recerca com *Migròctones*, les Jornades de Dones Migrades i Autòctones, i *Madremanya*, un projecte col·laboratiu que genera i posa en joc un nou simbòlic sobre les dones immigrades i els treballs específics relacionats amb la cura de les llars i de les persones. Es tracta d'un projecte transdisciplinari on s'encreuen àmbits com l'acadèmic, l'escènic, el performatiu, el polític, el poètic i l'audiovisual. Es tracta d'un projecte que no busca un objectiu o resultat final sinó un procés col·lectiu plaent. Un projecte en el qual el procés i la relació són en si mateixes la creació, referit per la investigadora Laura Mercader d'aquesta manera: «Detectar y nombrar las nuevas prácticas e invenciones simbólicas que se dan en las relaciones entre mujeres (inmigrantes y autóctonas), partiendo de la idea de que el contrato laboral no es la medida de la relación entre la cuidadora y/o

asistentia y la otra mujer cuidada y/o asistida. Las mujeres inventan prácticas de relación que van más allá del contrato económico y que forman parte de lo que el feminismo de la diferencia italiano ha denominado “la política de las mujeres”, es decir, la política basada en el amor a lo otro y en el sentido del bienestar y en la práctica de la relación. La relación sin más, la no instrumental, la que se basa en el gusto de estar en relación es, históricamente, más de mujeres que de hombres. La casa; la casa del final del patriarcado, la casa de las relaciones libres. Aquí el punto de partida es la idea de que la casa es un espacio político, al eco del lema acuñado por el feminismo de los setenta de que “lo personal es político”, ni público ni privado, según la dialéctica de las dos esferas sexuadas que instauró el patriarcado moderno, sino el espacio privilegiado de la política de las mujeres. Un espacio de creación y generador de creatividad tanto por su vida material como relacional».

Tinc la certesa que allò que estem fent a La Bonne és posar a la pràctica, en l'àmbit de la creació i la cultura, moltes de les premisses feministes. I que aquesta manera de fer i d'administrar La Bonne, talment com administrem la nostra casa, ha fet que portem a la pràctica d'una manera contundent aquella dita feminista històrica que allò personal és polític. Com podem situar-nos, doncs, respecte a les anomenades indústries culturals? Podem fer-hi aliances i ho estem fent, però amb les nostres *manufactures culturals* hem entès i posat a la pràctica que es poden anar fent i generant experiències d'esquena al que podem anomenar el patriarcat del capitalisme cultural. I ho fem des d'una noció de cultura en el seu sentit més radical: la cultura que ve de cultivar, que ens cultiva, que dóna fruits a qui té paciència i que no empatitza amb els *monocultius* ni les grans extensions culturals, sinó que (continuant amb l'al·legoria de la casa) té més a veure amb cuinar alguna cosa deliciosa amb el que tens a mà. Hem après a confiar en la cultura de l'aprofitament i de demanar sal a la veïna sense por, com una oportunitat per conèixer-la. Això no vol dir que ens conformem amb la falta de recursos, ni que ens produeixi plaer l'austeritat si no és escollida, sinó més aviat que si amb pocs recursos som capaces de fer el que hem fet, amb recursos faríem meravelles, i per això els seguim exigint a les administracions públiques, perquè cal dir-ho i explicar-ho. La Bonne no ha sortit de la precarietat, ja que moltes de les subvencions no s'han restituit. Però volem créixer i busquem recursos a Europa, la qual cosa ha estat clau per a la nostra subsistència i per no dependre de les institucions locals. Avui dia, però, seguim lluitant dia a dia per tirar endavant i no hem aconseguit sortir de la dinàmica perversa a la qual està abocat gran part del sector cultural de dependre de subvencions insuficients, pagades amb retard i amb criteris molt qüestionables.

Arribant al final del relat, és fonamental dir que estimem profundament el que estem fent, que ho gaudim moltíssim. Potser aquesta és una clau també de la nostra resistència: el plaer. Un plaer polític, doncs, és el que ens aglutina moltes vegades al voltant de taules on compartim creacions, *ceviches*, precarietat i riqueses; conspiracions, *performances*, poètiques i polítiques.

MARTA VERGONYÓS CABRATOSA

Si t'ha agradat aquest article i vols rebre informació dels pròxims que publiquem, envia'ns el teu nom i el teu correu electrònic.

He llegit i acceptat les condicions establertes en l'[avís legal](#) i [política de privacitat](#).

Marta Vergonyós Cabratosa

